

Поліна Ліміна
культуролог

Що ми розуміємо, коли кажемо «Гуцульщина»? Місцевість, традиції, побут, історія, окремі люди – ці характеристики занадто неоднорідні, потребують детального дослідження та викликають зацікавлення у вузького кола фахівців. Але існує субстанція, яка у стислому вигляді поєднує усе вищезазначене та міцно закріплюється у свідомості – візуальний образ. Фактично, фіксація культури за допомогою фотографії або кінематографу надає їй матеріальності, відходить від абстракції поняття. Створення перших фотообразів Гуцульщини є заслугою Миколи Сеньковського – уродженця Полтавщини. У роки Першої Світової був військовим фотографом, а через політичну ситуацію у 20-х роках переїхав у Верховину. З цього часу Карпати стали домівкою Сеньковського. Він одружився з місцевою вчителькою, відкрив свій магазин фототехніки та почав знімати те, що його оточувало: людей та краєвиди. Гуцули вражають колоритом вбрання та постають екзотичними – і з сильною ідентичністю. Природа, натомість, знаходиться на стадії індустріального приборкання. Солеварні, мости, віадук та залізнична станція прорізають гірські пейзажі. Як наслідок, глядач отримує реалістичну замальовку доби, завдяки якій, здається, легко зрозуміти гуцульський край початку ХХ століття.

Важлива деталь зображень Сеньковського: вони розповсюджувались як поштові листівки по всій Європі. Візуальний образ, цілком вірогідно, став тим єдиним знанням, яке мали інші країни про гуцулів. Така міфотворчість безсумнівно є небезпечною для представників локальної культури, адже у рамках фотокартки вміщується занадто мало. І, водночас, поза кадром відкривається нескінчене поле для власних проєкцій глядача.

Повернемося до постаті Сеньковського. Від народження він не був частиною карпатського світу, його погляд знаходиться на периферії гуцульської культури. Бачення фотографа мало позитивну реакцію у зовнішньому світі: роботи Сеньковського брали участь у львівській фотовиставці та одна зі світлин отримала гран-прі у Парижі. Через цю ж дистанцію погляду фотокартки відіграють важливу роль у етнографічних та історичних реконструкціях. І саме проникнення сторонньої людини у гуцульську культуру об'єднує творчість Миколи Сеньковського та Сергія Параджанова. Обидва потужні візуальні образи Карпат створюються ззовні.

Фотограф зафіксував лише 20-і та 30-і роки, після Другої Світової його доля невідома. Сеньковському вдалося зробити гуцульський край матеріальним для іншого світу, скласти портрет цілої культури. Сучасні візуальні дослідження приділяють велику увагу цій темі: Сінді Шерман відтворила образ Америки 50-х, а Борис Михайлов – пострадянського періоду, і ці випадки стали майже хрестоматійними. Але феномен Миколи Сеньковського випереджає їх майже на півстоліття.

1. Монолатій І. Поштівка як імперський міф про гуцулів / Іван Монолатій // Гуцульщина – перлина українських Карпат / Валерій Ковтун. – Коломия : Вік, 2009. – С. 12-14.

2. Петровская Е. Антифотография / Елена Петровская. – Москва : Три квадрата, 2003. – 112 с.

3. Савчук В. В. Философия фотографии / Валерий Савчук. – Санкт-Петербург : Издательство С.-Петербургского университета, 2005. – 256 с.

Сьогодні фотокартки Миколи Сеньковського стали предметом колекціонування. Відомі архіви зберігаються у сина, Юрія Сеньковського, та у Валерія Ковтуна.

Гуцульщина. Стара Гуцулка
Hutsulshchyna. Old Hutsul Woman
1925

Героїня найвідомішої фотороботи Миколи Сеньковського – Марія Кречунек, вона ж Чукутиха. Стара гуцулка з люлькою мала славу співачки у Верховинському районі, заробляла на життя піснями на весіллях. За переповіданнями, могла три доби (а саме стільки тривали гуцульські весілля) співати пісні та жодного разу не повторитися. На світліні Марії Кречунек 90 років, а за свідченнями односельчан гуцулка прожила близько 100 років. Мешканцям Верховини співачка запам'яталася ще й вишуканим святковим вбранням та прикрашанням своїх кучерів гарними квітками. Пам'ять про особливості Кречунек і досі зберігається у місцевих висловах: «А шо ти так си розспівала ек Чукутиха?», або «А шо ти так вивбираласи ек Чукутиха?». Окрім авторської назви «Стара гуцулка», в народі також зустрічаються такі варіанти, як «Чукутиха з люлькою», «Чукутиха в перемітці» і «Чукутиха з палицею».

Фотографія увійшла до збірки листівок Сеньковського «Гуцульські типи». Широке визнання знімок отримав 1931 року, коли фотограф представив його на Міжнародній європейській фотовиставці в Парижі. Портрет здобув гран-прі – найвищу нагороду. Відомо також про існування й інших фотопортретів Чукутихи авторства Сеньковського, які не набули такої популярності.

Mykola Senkovskiy's most famous work depicts Mariia Krechuniek, alias Chukutykha. The old hutsul woman with a pipe was a famous folk singer in Verkhovyna district, she earned her living by singing at the weddings. People said that she could sing for three days in a row (and a Hutsul wedding would traditionally last that long) and never repeat a song. At the photo she is about 90 years old, and, according to the testimonies of her fellow villagers, she lived as long as about 100 years. Verkhovyna residents also remembered the singer for her sophisticated festive apparel and a habit to decorate her hair with beautiful flowers. The memory of her personality still lives in the local sayings: «Why are you singing along like Chukutykha?» or «Why did you get dressed up like Chukutykha?» Besides the author's title An Old Hutsul Woman, there are «folk» titles of the photo such as Chukutykha with a pipe, Chukutykha in a shawl, or Chukutykha with a walking stick..

The photo was included in Mykola Senkovskiy's collection Hutsul Characters. A photo was acclaimed in 1931, when the photographer presented it at the European International Exhibition in Paris. The portrait won grand prix, the highest award. It is known about the existence of other photo portraits of Chukutykha by Senkovskiy which, however, did not gain a wide popularity.

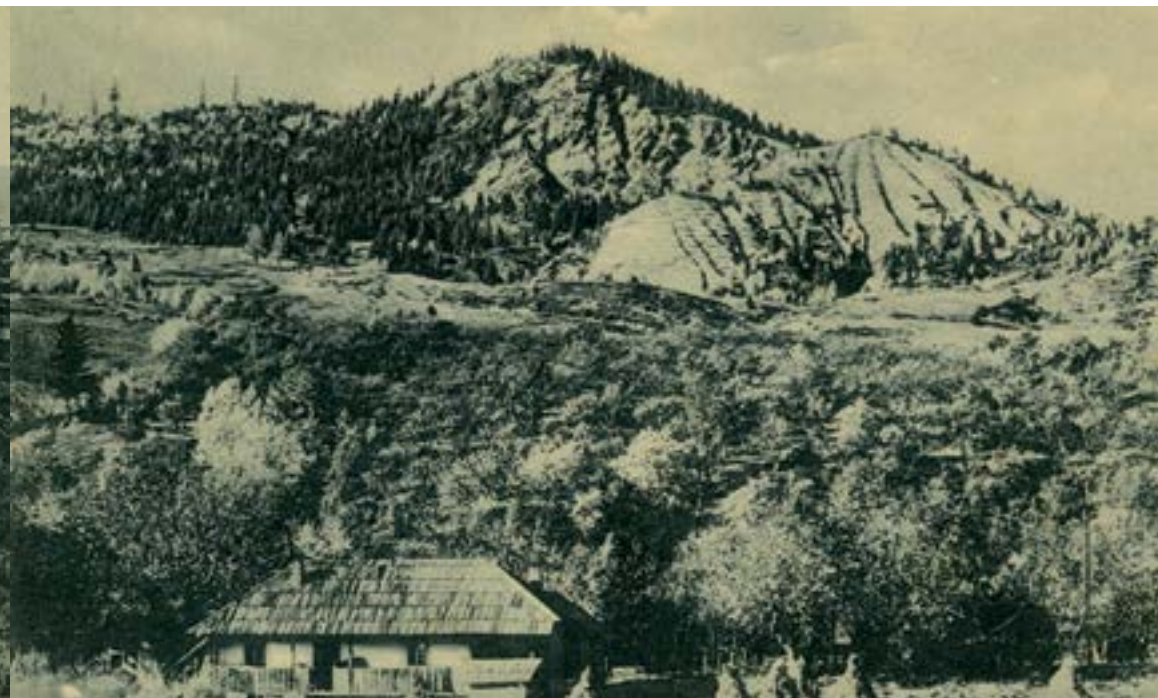

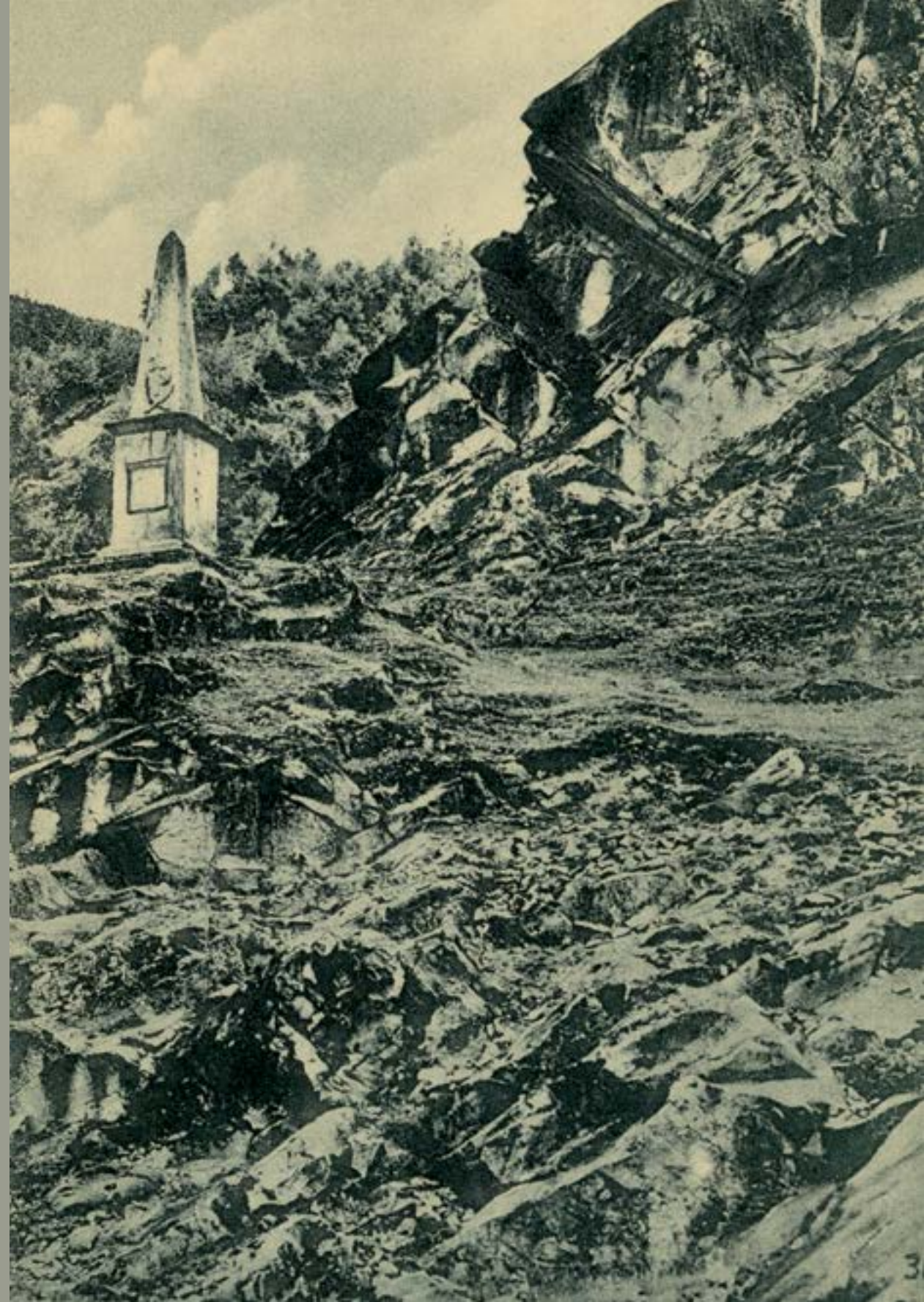
Крісло Довбоша на верхах «Синиці» в Жабю
Krislo Dovbowo na verhah «Sinići» v Zabu
1929

Кути. Овидій
Kuti. Ovidij
1926

Вже через річницю після смерті Тараса Шевченка на Сокільській скелі, що над річкою Черемош, був встановлений пам'ятний знак поетові – як вважають карпатські дослідники, найперший у світі. Монумент не був скульптурним і мав вигляд шестиметрового обеліску з білого каменю. Мешканці найближчих сіл викарбували на ньому цитату з вірша «І мертвим, і живим...». Гуцули опікувалися долею пам'ятника: він підпав під знесення, коли австро-угорська влада вирішила розширювати гірські дороги у роки Першої світової, та селянам довелося самотужки пересувати обеліск убік від дороги. Знищили його у 30-х роках поляки, незадоволені частими зібраннями карпатців біля пам'ятного знака Кобзарю. І лише 1990-го року львівські скульптори Василь і Володимир Одрехівські та архітектор Костянтин Малярчук встановили на старому місці новий монумент, вже у вигляді статуї. Визначити історичне розташування пам'ятника допомогла фотографія Миколи Сеньковського. Цікавим моментом є і порівняння вигляду місцевості на початку ХХ століття та у наші дні. Зараз тлом для монумента є буйні ліси, тоді як у часи Сеньковського за обеліском бачимо лише голу скелю.

In a year after Taras Shevchenko's death a memorial sign to the great poet was mounted on the Sokil rock over the Cheremosh river, possibly the first one in the world, according to Carpathian researchers. It was not a sculpted effigy, but a six-meter-tall obelisk of white stone. The people from the surrounding villages carved on it a quote from the poem *To the Dead, the Living and to Those Yet Unborn...* The Hutsuls cared about the monument: it was subject to demolition when the Austro-Hungarian government decided to broaden the roads, and the villagers had to move the obelisk aside of the road on their own. It was destroyed in the 1930s by the Poles who were disgruntled at the frequent gatherings of the Carpathian people near the monument. Only as late as 1990 Lviv sculptors Vasyl and Volodymyr Odrekhivskiyi and architect Kostiantyn Malyarchuk established a new, statue-like monument at the old place. Mykola Senkovskiyi's photos helped to locate the historical position of the monument. It is also interesting to compare the appearance of this locality in early XX century and nowadays. Now the monument stands out against a lush forest, while there was nothing but a bare rock behind the obelisk at Senkovskiyi's times.

Жабс. Могила Невідомого Жовніра на Черногорі
Zabe. Mogila nevidomogo
1926